

Filozof Stjepan Zimmermann o Isusu Kristu

Ivan Macut*

Sažetak

Rad je podijeljen na dva dijela. U prvom dijelu izložen je Zimmermannov teistički nazor. Zimmermannovo promišljanje o životu nije ni teološke ni psihološke, nego filozofske naravi. Na životna pitanja isključivo teistički pogled daje ispravan odgovor. U drugom dijelu rada tema je Zimmermannovo izlaganje o Isusu Kristu, koji objavljuje: a) postoji nadnaravna svrha života; b) pokazuje da je put koji vodi do nadnaravne svrhe života jedini ispravni moralni život. Zimmermann je filozofski pisac koji o spekulativnim i životnim pitanjima, o pitanju Isusa Krista i njegova značenja, promišlja u okviru filozofije koja kod njega ima teističko usmjerenje.

Cljučne riječi: Stjepan Zimmermann; Isus Krist; teizam; kršćanstvo; smisao života

Uvod

Stjepan Zimmermann bez ikakve dvojbe jedan je od najpoznatijih, najplodnijih i svakako naših najistraživanijih crkvenih filozofskih pisaca 20. stoljeća.¹ Njegov bogat filozofski opus još uvijek nije do kraja istražen, što nam svjedoče kako objavljeni znanstveni i stručni radovi o pojedinim dijelovima njegova filozofskoga stvaralaštva, tako i uključivanje njegova filozofskoga opusa u nove istraživačke projekte iz hrvatske filozofije. Uza sve objavljene radove o Zimmermannu, ipak još uvijek nije do kraja istražen njegov bogat i kompleksan filozofski opus, a ta nam činjenica samo svjedoči o dubini i o kvaliteti njegova dugogodišnjega filozofskoga promišljanja i znanstvenoga publicističkoga rada. Kada tomu dodamo i njegove rukopise koji još uvijek čekaju na objavljivanje (Čehok, 1993, 111–119), tada još i više spoznajemo našu udaljenost od jednoga zaokruženoga i sustavnoga pogleda na cjelinu Zimmermannova filozofskoga stvaralaštva.

* Doc. dr. sc. Ivan Macut, Franjevački samostan Visovac. Adresa: Otok Visovac 1, 22324 Drinovci, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0224-7803>. E-pošta: ivanmacut@libero.it

Članak je rezultat istraživanja na projektu Nove teme u hrvatskoj filozofiji od 1874. do 1945. godine (IP–2022–10–5438) koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Uzimajući u obzir sve do sada objavljene istraživačke radove o filozofiji Stjepana Zimmermanna, sa sigurnošću zaključujemo kako istraživanje njegove filozofske misli u okviru teističkoga nazora na svijet za sada kod naših istraživača hrvatske i posebice Zimmermannove filozofske misli nije naišlo na ozbiljniji interes, a posljedično u tom kontekstu ni istraživanje njegova filozofskoga promišljanja o Isusu Kristu nije provedeno. Do sada se u dva novija znanstvena rada, rekli bismo samo usputno, zaustavilo na njegovu promišljanju o Isusu Kristu, uviđajući već tada zanimljive postavke i okvir toga Zimmermannova promišljanja (usp. Macut, 2022; 2023a). Naime, već sada možemo naznačiti dva važna Zimmermannova polazišta. Prvo, Zimmermann o Isusu Kristu ne govori iz konteksta kršćanske teologije, apologetike, pa ni homiletike, nego isključivo u okviru svojega filozofskoga (teističkoga) nazora na svijet i, u tom kontekstu, svrhe čovjekova života te utemeljenja toga teističkoga nazora na učenju Isusa Krista. Drugo, Zimmermann Isusa Krista ne promatra kao filozofa niti njegovo učenje prikazuje kao filozofsko učenje (Relja, 2021, 397–409). Kako bismo mogli bolje shvatiti Zimmermannovo promišljanje o Isusu Kristu, potrebno je ukratko izložiti o njegovu teističkom nazoru na svijet i život čovjeka u svijetu.

1. O Zimmermannovu teističkom nazoru na svijet

Zimmermannovo promišljanje o životu, tj. njegov nazor na svijet, nije ni teološke ni psihološke, nego filozofske naravi. »Filozofirati pak o životu znači razmišljati, tražiti odgovore ili sigurne i istinske spoznaje drukčije, sa drugog stajališta, nego kad život psihološki motrimo« (Zimmermann, 1941, 19). Kao vrsnomu poznavatelju povijesti filozofske misli, Zimmermannu je itekako jasno da su čovjek i njegov život od uvijek u središtu filozofskoga zanimanja i promišljanja, a to filozofsko promišljanje ili stajalište uvijek je vezano »uz kompleks pitanja, na koja se traže odgovori i u njima sadržani nazori o životu« (Zimmermann, 1941, 19). Kada je riječ o Zimmermannovu teističkom nazoru na svijet, a u skladu s ranije rečenim, tražimo koja su to pitanja na koja naš filozof želi dati odgovor te, također, i njegovo filozofsko obrazloženje, tj. zašto je prema njemu teistički nazor od svih drugih nazora najbolji. Govoreći o svojem filozofskom stvaralaštvu i nastojanju, Zimmermann jasno zaključuje: »Kritički prikazati taj put, opravdati na temelju filozofije kršćanski nazor o životu, to je glavno obilježje moga nastojanja« (Zimmermann, 1945, 183).

Pitanje od kojega filozof Zimmermann polazi nalazi se u čovjekovu svakodnevnom životnom iskustvu. Kao što se čovjek, kada prolazi pokraj izgrađenih kuća, pita tko je njihov graditelj i na koji su način te kuće napravljene, tako se, smatra naš filozof, misaoni čovjek u kontekstu svojega svakodnevnoga života pita otkuda naš život, postoji li njegov uzrok te, konačno, zašto živimo (Zimmermann, 1941, 20). Na sva ta filozofska pitanja za Zimmermanna isključivo teistički pogled na život daje ispravan i zadovoljavajući, tj. cjelovit odgovor. Za teistički nazor o životu ključno je dokazati da je Bog uzročnik, tj. izvor života. U suprotnom, tj. ako to ne bi moglo biti razumnim putem dokazano, teistički nazor gubi svoj

temelj — postaje besmislen — i kao takav ne može biti uporište za čovjeka da na njemu gradi svoj život i oblikuje svoj nazor o svijetu. Za Zimmermanna nema nikakve dvojbe u to da teistička filozofija života svoje polazište ima u metafizici. Zato je temeljno pitanje za Zimmermanna: je li moguća znanstvena metafizika, tj. je li moguća racionalna metafizika i vodi li nas logički put obrazlaganja k metafizičkoj stvarnosti (Zimmermann, 1941, 96). Zimmermannu je itekako jasno da ateistički filozofi i prirodoslovci odbacuju metafiziku iz jednostavnoga razloga što metafizika i metafizičari žele doći do spoznaje o stvarima koje nadilaze ovozemaljski svijet i iskustvo (Zimmermann, 2020, 79–80). Zimmermann smatra da čovjek posjeduje kako sposobnost spoznaje koja nadilazi ovaj materijalni svijet tako i sposobnost spoznaje objektivne istine te, kada čovjek ne bi bio u stanju svojim razumom nadići ovaj svijet, metafizika ne bi uopće ni bila moguća (Zimmermann, 1945, 177). Međutim, metafizika nije konačan cilj Zimmermannova filozofiranja. Cilj je da se čovjek preko metafizike razumskim putem izdigne iznad pojavnosti ili iskustvenosti ovoga svijeta jer, ako čovjeku nije razumski moguće doći do Boga, ostaje mu samo fideizam, koji Zimmermann odlučno odbacuje (Macut, 2023b, 552–553).² Zato u svojem za ovozemaljskoga života zadnjem objavljenom radu na hrvatskom jeziku nedvosmisleno tvrdi kako »filozofiranje privodi Bogu« (Zimmermann, 1963, 50). Ne samo da filozofiranje privodi Bogu, nego prema Zimmermannu (1945, 182) između vjere i razuma nema rastave ni suprotstavljanja. Za njega nema dvojbe da, kada je misaoni čovjek jednom došao do Boga, koji nam se je objavio u Isusu Kristu, tada se ne može oglušiti na njegov poziv da moralno usmjerava svoj život. Moralni zakon koji Bog daje čovjeku obvezuje čovjeka da moralno živi³ i po tom ćudorednom životu čovjek postiže svoju ovozemaljsku sreću. »Po teističkoj je filozofiji naš život povezan s Bogom i po bezuvjetnoj obvezi (kao izrazu Božje volje) na ćudorednost, i po tome, što se u neprolaznom sjedinjenju s Bogom sastoji smisao najviše sreće ili blaženstva. Život tako ulazi po ćudorednoj stvarnosti u perspektivu vječnosti, koja nam nije ni teoretski sasvim nepoznata, a niti doživljajno« (Zimmermann, 1945, 21). Rezultat je Zimmermannove teističke filozofije taj da je posmrtno sretan život s Bogom životni cilj, odnosno svrha čovjekova života, a u tom kontekstu i filozofija ima svoj razlog opstanka u prvom redu kao znanost koja je usko povezana s određivanjem svrhe i vrijednosti ljudskoga života (Lovrić, 2021, 500).

Svakom, pa usudili bismo se reći i površnom, poznavatelju kršćanske vjere jasno je da je u središtu kršćanstva povijesna osoba Isus Krist. Za kršćane, pak, on je, uz to što je pravi čovjek, ujedno i Sin Božji, koji je čovjeku u punini objavio

2 Zimmermann na jednom mjestu o tom kaže: »Svima je zajedničko stajalište, da je metafizički realna spoznaja moguća, tj. da možemo razumskim saznanjem prihvatiti (transcendirati) empiriju: mi možemo dokaznim putem ili zaključivanjem doznati i ono, što nam iskustveno nije poznato. Ovim putem stečeno metafizičko naziranje spada u okvir logičkog, i zato znanstvenog saznanja« (Zimmermann, 1934, 289).

3 »U ovu se onda istinu o religijski moralnom smislu života nadovezuje istina o Kristovoj objavi kao religijskoj direktivi života. Filozofija nas je tako spremila za pristup kršćanstvu. Kritički prikazati taj put, opravdati na temelju filozofije kršćanski nazor o životu, to je glavno obilježje moga nastojanja« (Zimmermann, 1945, 183).

Boga kakav je u sebi, a što čovjek samo snagom svojega razuma nikada ne može dokučiti ni zaključiti. »Iako povijesna Objava Boga (Logosa) u Isusu Kristu sadrži razumne argumente o svojoj autentičnosti, ipak s obzirom na to da čovjek njezino prihvaćanje izvršava slobodno preko osobnog odnosa s Bogom u Isusu Kristu, čovjek može, unatoč ponudnim mu dokazima, ne prihvatiti Objavu Boga u Isusu Kristu« (Relja, 2021, 408). Zimmermann u svojim filozofskim djelima ponegdje govori i o Isusu Kristu, pa čak i u kontekstu svojih filozofskih promišljanja piše i svoje molitve njemu. Ipak, o Isusu Kristu Zimmermann u svojim filozofskim djelima govori isključivo u okviru filozofskoga teističkoga nazora na svijet i, u tom kontekstu, svrhe čovjekova života te utemeljenja toga teističkoga nazora i na učenju Isusa Krista, a o čemu detaljnije govorimo u nastavku rada.

2. *Isus Krist objavljuje da postoji nadnaravni red*

Kada je riječ o Zimmermannovu izlaganju o Isusu Kristu, tada je odmah na početku potrebno jasno istaknuti: Zimmermann je bio katolički svećenik i kao takav čvrsto stoji na učenju i vjerovanju Katoličke crkve o Isusu Kristu.⁴ Tako primjerice jasno kaže kako se u Krista vjeruje jer je on Božji poslanik: »Vjerovati u Krista znači priznavati, da je istinita njegova vjera, kojom se predstavljao kao Božji poslanik zato, da ljudima govori u Božje ime ili da im daje Božju objavu« (Zimmermann, 1941, 326), te na jednom drugom mjestu o vjeri u Isusa Krista kaže sljedeće: »Vjera u Isusa Krista znači usvajanje istine, da je povijesno postojao, jedan čovjek, koji je dokazao, da je Bog« (Zimmermann, 1943, 238). Međutim, Zimmermann je dobro znao da nije lako vjerovati. Vjerovati uključuje kako spoznajni,⁵ tako i nespoznajni element, a također uključuje i Božji autoritet. Unatoč tomu što vjerovanje uključuje Božji autoritet, ono nailazi na poteškoće. Primjerice, netko može smatrati apsurdnim to da je Krist bio Bog ili pak njegova čudesa ili da Crkva ima ulogu u Božjem objavljenju. Uz to, vjerovanje uključuje i neke subjektivne uvjetovanosti, kao primjerice odgoj i društvene okolnosti (Zimmermann, 1944, 199–201). Kada je u tom kontekstu riječ o Crkvi, tada Zimmermann jasno smatra da je ona »kontinuirani subjekt spasonosnog djela Kristovog« te svoju zadaću ispunjava time »što joj je namijenjeno vodstvo čo-

4 Zimmermann je uvjeren da se pitanje kršćanstva kao nadnaravne religije svodi na povijesno opravdanje začetnika kršćanstva Isusa Krista kao Božjega objavitelja. Naime, potrebno je dokazati da je Isus Krist onaj koji u Božje ime govori i objavljuje kršćanstvo kao nadnaravnu religiju. To je potrebno učiniti povijesnim putem, a to, prema Zimmermannu (1944, 198), čini Crkva koja je Kristov naučavajući organ te ona izvodi istinu da je Krist Bog i čovjek.

5 Na jednom mjestu Zimmermann (1945, 158) o kršćanstvu i potrebi razumske spoznaje vjere u Boga kaže: »Treba shvatiti vrlo jednostavnu istinu, da se kršćanska religija osniva na priznanju Boga Objavitelja u Isusu Kristu, a priznanje Boga da nije samo čin 'vjere', nego i misaona spoznaja, koju treba znati filozofski opravdati, da je uzmognemo zaštititi proti filozofskom neprižnavanju Boga. [...] U pitanju je dakle naša razumska sposobnost za metafizičke istine. Problem kršćanstva je tako doveden u vezu s noetikom. Samo je u tom obsegu razumljiv čitav sustav našeg filozofiranja.«

vječanstva prema onom cilju, kojim je određen najviši smisao života« (Zimmermann, 1943, 243).

Tko je Isus Krist? On je Božji objavitelj, onaj koji je na križu bio raspet⁶ i u najtežim mukama iz ljubavi prema cijelomu čovječanstvu izdahnuo. On je onaj koji je pobijedio smrt i uskrsnuo na neprolazni život (Zimmermann, 1945, 141).⁷ Na pitanje što je to Krist objavio, Zimmermann daje sljedeći odgovor: »Odgovor: otkrio je istinu, do koje razmišljanjem ne bismo nikada došli, da postoji nadnaravni red« (Zimmermann, 1941, 327), te malo dalje nastavlja: »Ne ulazeći u dalje objašnjavanje nadnaravnog reda dosta nam je uočiti, da *u otkriću nadnaravnog reda* leži smisao Božjeg poslanstva Kristova. On je objavitelj nadnaravne životne svrhe i puta do nje« (Zimmermann, 1941, 328). Dakle, Krist objavljuje čovjeku dvije stvarnosti: prva, postoji nadnaravna svrha života; druga, pokazuje nam koji put vodi do te nadnaravne svrhe života, a taj je put ispravan moralni život. Zimmermann u kontekstu govora o Kristu po kojem spoznajemo put koji nas vodi Bogu i o Crkvi i njezinu poslanju u oživljavanju toga cilja zaključuje: »Po Kristu doznajemo (‘objavom’), da je čovjeku određeno *nadnaravno* posjedovanje Boga — i po Kristu upoznajemo put, koji vodi k tom nadnaravnom cilju: neposrednom sjedinjenju s Bogom. Oživotvorba toga cilja osnova se na *vjeronjanju* u Kristovu objavu. Ovim putem vodi čovjeka Crkva Kristova — i u tome je njezin religijski smisao« (Zimmermann, 1943, 243).

Za Zimmermanna nema dvojbe da je kršćanstvo »vrhunarsvo utoliko, što znači odnošaj između čovjeka i Boga na osnovi od Boga postavljene svrhe, koja nadilazi naravne tendencije čovjeka« te kada govori o Isusu Kristu smatra da je uvijek potrebno poći od njega (Isusa Krista) jer je on osnivač kršćanstva i Božji objavitelj te, u tom kontekstu, Zimmermann zaključuje: »Tek na osnovi božanskog autoriteta Kristova (i njegove Crkve) postaje ‘objava’ predmetom kršćanskog ‘vjeronjanja’« (Zimmermann, 1936, 57).

Što znači vjerovati u Krista? Za Zimmermanna (1941, 329) »vjera u Krista ima moralni smisao. Po njoj se čovjek moralno preporada, diže se *u nadnaravni svršni red*«. Biti kršćaninom u punom smislu riječi prema Zimmermannu⁸ znači

6 U svojem posljednjem objavljenom radu za života na hrvatskom jeziku Zimmermann (1963, 49–50) o Kristu, križu i Božjoj ljubavi piše: »Filozof može ovako razmisliti: apsurdno je pretpostaviti da bi se kršćanska bogoljubnost, daleko savršenija iznad naravne bogoljubnosti, osnivala na zabludi, na obmani glede Krista, jer bi to značilo da ova savršenija ne odgovara volji Božjoj, dok bi joj odgovarala nesavršena bogoljubnost. Već time je opravdana istinitost vjeronjanja u Božju ljubav na Kristovu križu. Posve je jasno da jedino ova historijski bogoobjavljena religija dolazi u obzir, dok smo u naravnoj religiji govorili samo s gledišta razumskog znanja.«

7 Interpretirajući Zimmermannovo shvaćanje smrti, Globačnik (2018, 333) tvrdi: »Samu je smrt shvaćao biološki, kao ‘prestanak organskog djelovanja’, te je ona bila podređena kršćanskome pojmu ‘vječnoga života’.«

8 »Možda imade više kršćana izvan kršćanstva, nego u njemu samome. Ta se misao, da ne bude protuslovna, očito oslanja na dvojako značenje ‘kršćanstva’: u društvenom smislu može ono postojati i samo formalno, po izvanjskom pripadničtvu, bez unutarnjeg sadržaja, a izvan toga kruga možemo kršćanima smatrati i one, koji čak ne znaju za instituciju kršćanstva, ali su moralno s njim usklađeni. [...] Duh kršćanstva, nasuprot, odražuje se u onima, koji zastupaju istinu i pravdu i bore se za njezinu pobjedu, i koji ne prolaze slipe i gluhi kraj bolesnih i nevoljnih, i koji savjes-

sva svoja djela, tj. cjelokupan život uskladiti s Kristovim naukom, ali ipak nije svaki život u skladu s vjerom u Isusa Krista.⁹ »Od Krista dakako bježe svi, koji se kao kuge boje poštenja, čestitosti, samozataje, discipline u životu i karaktera. Naravski, Krist ne može naći gostoprimstva u našem vijeku ljudskih klaonica, kulturom maskiranih pljačkaša, socijalni i nacionalno programatskih obmanama zaštićivanih lupeža, koji su zgazili jednakost i pravdu i slobodu u času, kada su to navješćivali, kako bi prijevarom zadobili onoga čovjeka, koji toliko puta prevaren i pogažen još uvijek grčevito čuva vjeru u konačnu pobjedu moralnih ideala« (Zimmermann, 1941, 330). Zimmermann ljestvicu postavlja visoko. Naime, kako smo već rekli, za njega nije svaki život u skladu s vjerom u Krista. Također, samo oni koji uviđaju da pravi smisao ljudskoga života prestaje tamo gdje počinje moralna zloća, ili drugačije rečeno, samo oni koji ne gube vjeru u ljudsku dobrotu i oni koji provode moralno valjan, čestit i ispravan, tj. dobar život, žive život vezan uz Krista (Zimmermann, 1941, 330).

Tko, dakle, prema Zimmermannu živi ispravnim, tj. moralnim životom? Za Zimmermanna (1941, 330–331) ispravan ili moralan život vode oni koji rade »po svojoj savjesti, po ispravnom prosuđivanju, tko vrši svoje dužnosti, kome je u životu mjerodavno ono, na što se smatra bezuvjetno ili apsolutno obvezan, tko uvida, da sva vrijednost ili smisao života ne stoji ni do kojega dobra, koje nam taj život pruža, i tko se tako svijesno priklanja Bogu kao najvišem dobru, za koje nam je život određen; taj živi moralno dobrim životom«. Smatra da postoje samo dvije mogućnosti, od kojih je samo jedna normalna, tj. ispravna. »Jer ako smo svi mi normalni, koji preziremo opačine, tlačenja, zvjerstva, sve nepravde, i koji tražimo i očekujemo bar približno ostvarenje savršenog čovjeka, da bude pravedan, čestit, pošten, i da teži za najvišim duhovnim vrednotama, pa ako su one ipak neostvarive, i sve je to samoobmana, onda nismo normalni mi, nego oni, koji su pogazili čovječanstvo i sve ideale, u kojima je oplemenjeni čovjek dosad tražio nepresahli izvor sreće« (Zimmermann, 1945, 141), te zaključuje: ili su u pravu oni koji vode nakazni, tj. besmislen život ili, pak, oni koji su vjernici Kristovi te se po njemu na toj alternativni odlučuje o vječnosti (Zimmermann, 1945, 141).

Jasno je Zimmermannu (1945, 26), a on smatra da je jasno i kršćanima uopće, »da kršćanska ljubav obuhvata čovjeka u odnošaju prema Bogu, prema ljudima i prema samom sebi« te u tom kontekstu »izvršavati moralni zakon, u sebi oblikovati moralni značaj, podvrgavati se na taj način volji Božjoj, nastojati dobrim djelima i savjestnim vršenjem dužnosti 'ugoditi' Bogu, to je već osnovni sadržaj religiozne ljubavi«, a to prema Zimmermannu znači isto što i reći »da čovjek svoja nagnuća ili stanovite ljubavi prema zabranjenim dobrima mora zamieniti težnjom za najvišim dobrom na osnovu moralnog zakona, t. j. da se po moralnoj

tno vrše svoje dužnosti, i to bezuvjetno traže od svakoga, i koji s Kristom zajedno žive po vjeri, da će u toj zajednici dovieka živjeti pred licem Stvoritelja svieta. Tko bi uostalom mogao prikazati sve komponente u religijsko–moralnoj stvarnosti života« (Zimmermann, 1945, 23–24).

9 Na jednom mjestu Zimmermann (1945, 9) ispravno razlikuje one koji su za Krista predajući mu svoje živote od onih koji se od njega odvrću: »Krist je, kao nitko, ušao u život čovječanstva, bilo da mu jedni predaju svoje živote, bilo da se od njega odvrću.«

dobroti ujedinjuje s Bogom.« Zimmermann (1934, 253) smatra da čovjekov život dobiva smisao po Božjem promislu, tj. ako pretpostavimo da je Bog stvorio svijet i čovjeka te u čovjeka usadio težnju za srećom te je, konačno, čovjekovim težnjama postavio granice unutar kojih može tražiti smisao svojega života.

Zaključak

Glavno pitanje na koje je Zimmermann u svojem dugogodišnjem i vrlo bogatom filozofskom stvaralaštvu odgovarao pitanje je spoznaje. Za Zimmermanna to je ključno pitanje jer potvrđan odgovor — postoji sigurna spoznaja i metafizika je moguća — čovjeku daje sigurnost da svojim razumom nije ograničen isključivo na ovozemaljsko (Zimmermann odlučno odbacuje isključivo materijalistički pogled na svijet i čovjeka), nego je otvoren i za metafizičko. Promatrajući to u širem kontekstu njegova filozofskoga promišljanja, koje je ukorijenjeno u kršćanskoj filozofiji, treba zaključiti da čovjek prema Zimmermannovu filozofskom mišljenju nije ograničen samo na ovozemaljsko, nego je usmjeren na život nakon ovozemaljskoga života.

Zimmermannova filozofija bila je spekulativne naravi, ali cilj njegova spekuliranja nije bio samo teorijskoga, nego i praktičnoga usmjerenja. Zimmermann je u svojoj biti bio filozof koji je svojim umovanjem smjerao na čovjekov život ili, drugačije rečeno, smatrao je da filozofski nazor nije nešto odvojeno od života, nego upravo suprotno: filozofski nazor oblikuje čovjekov život. Zimmermannov filozofski pogled na svijet bio je teističkoga usmjerenja. Prema Zimmermannu kršćanska religija, a u središtu kršćanstva je osoba Isusa Krista, nije samo teorijska, nego praktična istina. Kršćanstvo prema Zimmermannu nije pretežito predmet teorijskoga ili spekulativnoga promišljanja, nego ono obuhvaća čovjekov život u svim segmentima te mu daje smisao i nakon ovozemaljskoga života. »Život pojedinca, koji kratkovremeno zatrepti u svemirskom zbivanju, smrću ne propada. Postoji posmrtni život kao beskrajni cilj za koji smo rođeni. Kao svaka religija, i kršćanska govori o Bogu, ali kršćanska kaže da je od Boga. Krist, historijsko lice, njezin je Bog« (Zimmermann, 1936, 6). Zimmermann nije teolog niti se tim pitanjima bavi iz teološke perspektive. »Tim se pitanjem neka bavi kršćanski teolog!« (Zimmermann, 1936, 6). Zimmermann je filozof i o svim tim pitanjima — pa i o Isusu Kristu — promišlja filozofski. Ne samo da on o temeljnim pitanjima kršćanstva i života promišlja filozofski, nego ide i korak dalje braneći kršćansku religiju, a samim time i Isusa Krista (njegov povijesni život, vjeru da je Sin Božji i dr.) pred napadima suvremenoga svijeta, tj. od protivnika kršćanske religije. »Na području filozofije bježe se boj za biti ili nebiti kršćanske religije. A na tom području vojevati znači studirati, razmišljati, čitati, ispitivati, upravo filozofirati« (Zimmermann, 1936, 7).

Uzimajući sve ranije rečeno u obzir, smatramo opravdanim i utemeljenim naš zaključak da je Zimmermann filozofski pisac koji o spekulativnim i životnim pitanjima, a u tom kontekstu i o pitanju Isusa Krista i njegova značenja za svijet i život čovjeka danas, promišlja u okviru filozofije koja kod njega ima teističko

usmjerenje. Odbacujući svaki oblik materijalizma i panteizma, Zimmermann filozofski brani kršćanski teizam koji u svojem središtu ima Boga koji se je utjelovio, tj. postao čovjekom — povijesnu osobu Isusa iz Nazareta koji se naziva Kristom.

Literatura

- Čehok, Ivan (1993). *Filozofija Stjepana Zimmermanna*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo.
- Globačnik, Matko (2018). Uloga smrti u njemačkoj filozofiji egzistencije međuratnoga perioda i njezina recepcija u misli Stjepana Zimmermanna. U: D. Roksandić i I. Cvijović Javorina (ur.), *Smrt u opusu Vladana Desnice i europskoj kulturi* (str. 327–339). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Lovrić, Mihaela (2021). Zimmermann o spoznaji istine. *Filozofska istraživanja*, 32(3–4), 487–500.
- Macut, Ivan (2022). Molitva filozofa Stjepana Zimmermanna. *Obnovljeni Život*, 77(3), 313–323.
- Macut, Ivan (2023a). Teološke teme u djelima filozofa Stjepana Zimmermanna. U: Ivan Armanda (ur.), *Dani su čovjeka k'o oduljena sjena* (str. 361–376). Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Macut, Ivan (2023b). Metaphysik in der Lehre des kroatischen Philosophen Stjepan Zimmermann. *Carthaginensia*, 73(76), 537–556.
- Relja, Hrvoje (2021). *Tomistička filozofija*. Zagreb: Laykam international.
- Zimmermann, Stjepan (1934). Temelji filozofije: Historijsko–krićka orijentacija. Zagreb: Matica hrvatska.
- Zimmermann, Stjepan (1936). *Filozofija i religija: Filozofijske istine o Bogu i o čovjeku: razumni temelji vjere*. Zagreb: Zbor duhovne mladeži zagrebaćke.
- Zimmermann, Stjepan (1941). *Filozofija života*. Zagreb: HAZU.
- Zimmermann, Stjepan (1943). *Kriza kulture: Kulturno–filozofijske studije iz suvremen socialne filozofije*. Zagreb: HAZU.
- Zimmermann, Stjepan (1944). *Smisao života*. Zagreb: HAZU.
- Zimmermann, Stjepan (1945). *Putem života*. Zagreb: Velebit.
- Zimmermann, Stjepan (1963). Filozofija i kršćanska religija o smislu života. *Bogoslovska smotra*, 33(1), 44–50.
- Zimmermann, Stjepan (2020). *Znanje i vjera*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Philosopher Stjepan Zimmermann on Jesus Christ

Ivan Macut*

Summary

The first part of this two-part paper presents Zimmermann's theistic view of the world. Namely, his reflection on life, i.e. his view of both the world and man, is neither theological nor psychological, but exclusively philosophical. Thus, according to our philosopher Zimmermann, a wholly theistic view gives a correct and complete answer to philosophical questions. The second part of the paper thematizes Zimmermann's presentation of Jesus Christ: in fact, at the centre of Zimmermann's theistic philosophical reflection is the person of Jesus Christ. According to Zimmermann, Jesus Christ reveals to man two realities: a) that there is a supernatural purpose to life; b) that the only path which leads us to the supernatural purpose is a life lived morally. Thus, in view of Zimmermann's philosophical oeuvre, the paper concludes that he is a philosophical writer who reflects on speculative and life questions, and then in this same context, reflects also on the question of Jesus Christ and his significance today in regard to the world and in regard to the life of man. He does this within the framework of a philosophy which is theistically oriented.

Keywords: *Stjepan Zimmermann; Jesus Christ; theism; Christianity; meaning of life*

* Ivan Macut, Ph.D., Assistant Professor, Franciscan Monastery Visovac. Address: Otok Visovac 1, 22324 Drinovci, Croatia. E-mail: ivanmacut@libero.it
The article was written as a part of the project New Topics in Croatian Philosophy from 1874 to 1954 financed by Croatian Science Foundation under the number IP-2022-10-5438.